

NGHIÊN CỨU, PHÁT HUY GIÁ TRỊ HIỆN VẬT VỀ AN TOÀN KHU (ATK) THÁI NGUYÊN (1947 - 1954) Ở BẢO TÀNG LỊCH SỬ QUỐC GIA

*Phan Tuấn Dũng**

Bảo tàng Lịch sử Quốc gia hiện đang lưu giữ và trưng bày nhiều hiện vật, tài liệu, ảnh tư liệu lịch sử về cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược của dân tộc giai đoạn 1946 - 1954, trong đó có nhóm hiện vật, tài liệu, ảnh tư liệu về An toàn khu (ATK) Thái Nguyên những năm 1947 - 1954.

Ngay sau Cách mạng tháng Tám 1945 thành công, nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà non trẻ đã đối mặt với muôn vàn khó khăn thù trong, giặc ngoài đặt chính quyền cách mạng trước một tình thế “ngàn cân treo sợi tóc”. Để chuẩn bị cho cuộc kháng chiến lâu dài và đảm bảo thắng lợi, với nhãn quan sáng suốt và tầm nhìn chiến lược, Chủ tịch Hồ Chí Minh và Trung ương Đảng đã nhận thấy cần phải củng cố căn cứ địa cách mạng Việt Bắc thành căn cứ kháng chiến, nơi làm việc của các cơ quan Trung ương Đảng, Chính phủ, làm cơ sở cho cuộc kháng chiến lâu dài của dân tộc khi cuộc kháng chiến bùng nổ. Theo sự phân công của Chủ tịch Hồ Chí Minh, đồng chí Phạm Văn Đồng đã ở lại cùng một số cán bộ củng cố căn cứ địa Việt Bắc. Cuối tháng 10/1946, đồng chí Nguyễn Lương Bằng được giao nhiệm vụ trở lại Việt Bắc chuẩn bị những địa điểm làm nơi xây dựng căn cứ kháng chiến, nơi làm việc của các cơ quan Trung ương Đảng và Chính phủ trong trường hợp phải rời khỏi Thủ đô Hà Nội khi cuộc kháng chiến toàn quốc bùng nổ. Tháng 11/1946, Trung ương Đảng quyết định thành lập đội công tác đặc biệt do đồng chí Trần Đăng Ninh phụ trách chuyên lo việc nghiên cứu, vận chuyển và chọn địa điểm an toàn của các cơ quan Trung ương nằm sâu trong căn cứ địa Việt Bắc trên địa bàn các huyện Định Hoá, Sơn Dương, Yên Sơn, Chợ Đồn làm nơi xây dựng ATK của Trung ương. Từ đầu năm 1947, theo chủ trương của Trung ương Đảng, Chủ tịch Hồ Chí Minh, các cơ quan của Trung ương Đảng, Chính phủ... đã nhanh chóng rời Thủ đô Hà Nội về chiến khu Việt Bắc đặt an toàn khu chủ yếu trên địa bàn các huyện Định Hoá (Thái Nguyên), Chợ Đồn (Bắc Cạn), Sơn Dương, Yên Sơn (Tuyên Quang) thời gian 1947 - 1954.

* ThS. Trưởng phòng Hợp tác Quốc tế, Bảo tàng Lịch sử Quốc gia

Trong hệ thống ATK của Trung ương đóng ở căn cứ địa kháng chiến Việt Bắc thì ATK Thái Nguyên giữ vai trò hết sức to lớn. Từ cuối năm 1940, khi Hồ Chí Minh còn hoạt động ở Tĩnh Tây (Trung Quốc) đã nhận thấy những lợi thế của Thái Nguyên và coi đây như một đầu cầu để chỉ đạo phong trào cách mạng cả nước. Người viết: “Từ Cao Bằng còn phải phát triển về Thái Nguyên và thông xuống nữa mới có thể tiếp xúc với toàn quốc được. Có nổi phong trào được với Thái Nguyên và toàn quốc thì khi phát động đấu tranh vũ trang lúc thuận lợi có thể tấn công, lúc khó khăn có thể giữ” (Võ Nguyên Giáp 1977). Ngày 20/05/1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh có mặt tại ATK Định Hoá. Từ đây ATK Thái Nguyên trở thành nơi Trung ương Đảng, Chính phủ, Bộ Tổng tư lệnh Quân đội Nhân dân Việt Nam đứng chân chỉ đạo cuộc kháng chiến toàn quốc. Theo các tài liệu nghiên cứu, từ cuối năm 1947 đến cuối năm 1953, các cơ quan của Trung ương Đảng, Mặt trận, Bộ Quốc phòng, Bộ Tổng tư lệnh Quân đội thường đóng tại Định Hoá. Các cơ quan Nhà nước, Quốc hội, các Bộ, Phủ Thủ tướng đóng trên địa bàn huyện Sơn Dương (Tuyên Quang). Từ cuối năm 1953 đến tháng 7/1954, các cơ quan đầu não của Đảng, Nhà nước, Quốc hội, Quân đội... tập trung về đất Kim Quan Thượng, Yên Sơn (Tuyên Quang). Đến tháng 8/1954, trước khi về tiếp quản Thủ đô Hà Nội, các cơ quan nói trên lại tập trung về tại Văn Lãng (Lạng Sơn), Đại Từ (Thái Nguyên). Tại ATK Thái Nguyên, Chủ tịch Hồ Chí Minh, Trung ương Đảng đã đưa ra những quyết sách quan trọng, góp phần quyết định cho thắng lợi của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược như: Quyết tâm tiêu diệt địch trong chiến dịch phản công Việt Bắc Thu Đông 1947; Quyết định chiến lược biến hậu phương của địch thành tiền phương của ta những năm 1948 - 1949; Quyết định mở các chiến dịch Biên giới, Trung du, Hoàng Hoa Thám, Hà Nam Ninh, Hoà Bình nhằm tiêu hao sinh lực địch, phát triển lực lượng, mở rộng vùng giải phóng và tranh thủ sự ủng hộ của quốc tế với cuộc kháng chiến trường kỳ của dân tộc. Đặc biệt tại ATK Thái Nguyên, cuối tháng 9/1953 Bộ Chính trị BCH Trung ương Đảng đã họp, xác định nhiệm vụ quân sự Đông Xuân 1953 - 1954. Ngày 06/12/1953, tại Tỉn Keo, xã Phú Đình, huyện Định Hoá, Bộ Chính trị, Ban Thường vụ Trung ương Đảng đã họp dưới sự chủ toạ của Chủ tịch Hồ Chí Minh và đã thông qua “Phương án tác chiến mùa xuân 1954” do Tổng Quân uỷ báo cáo. Cũng tại đây, Bộ Chính trị đã quyết định mở chiến dịch Điện Biên Phủ lịch sử, đưa cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược của dân tộc đến thắng lợi.

Đánh giá về vị trí, vai trò chiến lược của chiến khu Việt Bắc trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược, cùng với các địa điểm ATK ở Tuyên Quang, ATK Thái Nguyên là một phần quan trọng của khu di tích lịch sử Chiến khu Việt Bắc trong hệ thống các khu di tích lịch sử về thời kỳ cách mạng và kháng chiến ở Việt Nam dưới sự lãnh đạo của Trung ương Đảng và Chủ tịch Hồ Chí Minh, được Chính phủ xác định “là quần thể di tích quan trọng bậc nhất của dân tộc Việt Nam thế kỷ 20”.

Bước đầu khảo sát, phân loại các hiện vật, tài liệu về ATK Thái Nguyên hiện đang lưu giữ và trưng bày ở Bảo tàng Lịch sử Quốc gia chủ yếu tập trung phản ánh những hoạt động của Trung ương Đảng, Chủ tịch Hồ Chí Minh, Chính phủ, Quân đội... các hoạt động của Đảng bộ và nhân dân Thái Nguyên những năm kháng chiến chống Pháp từ 1947 - 1954. Những hiện vật, tài liệu, ảnh tư liệu này chia thành ba nhóm sau đây:

1. Nhóm các hiện vật văn bản bao gồm: Các chỉ thị, báo cáo, các văn bản quan trọng của Trung ương Đảng, Chính phủ, Bộ Tổng tư lệnh chỉ đạo cuộc kháng chiến

chống Pháp; các công văn, tài liệu tuyên truyền, bản tin, tờ tin, truyền đơn, tranh cổ động, các sách, báo, nội san, tuyên truyền do Đảng bộ Thái Nguyên, Ban tuyên huấn, Ty Tuyên truyền văn nghệ Thái Nguyên phát hành đưa tin về các hoạt động chiến đấu, sản xuất, các thắng lợi của quân dân cả nước và Thái Nguyên trong những năm kháng chiến, chiến thắng Điện Biên Phủ năm 1954. Có thể kể đến một số hiện vật tiêu biểu như: Báo cáo của Hội Cứu quốc Thái Nguyên về việc vận động và tổ chức quần chúng kỳ 3 tháng 2/1948 gửi tới Văn phòng Liên khu I, ngày 15/07/1948 (ký hiệu 17040/Gy.14062); Sách *Chỉ thị về xây dựng bộ đội địa phương và phát triển dân quân* của Đại tướng Võ Nguyên Giáp, in tại Khu du kích Liên tỉnh Bộ đội Thái Nguyên, năm 1949 (ký hiệu 14558/Gy.11747); Tài liệu tuyên truyền của Ban tuyên truyền tỉnh Đảng bộ Thái Nguyên về nhiệm vụ tuyên truyền lớn, tháng 2/1951 (ký hiệu 17038/Gy.14060); Tranh cổ động - Ty Thông tin và phòng Thông tin huyện Đại Từ - Thái Nguyên phát hành tuyên truyền cho phong trào “Thi đua ái quốc” trong kháng chiến chống Pháp (ký hiệu HV 922/Gy131); Báo “*Thái Nguyên thông tin*” do Ty Thông tin Thái Nguyên phát hành, năm 1952 (32 số, từ số 125 - 166, ký hiệu TL14375-14404/Gy 11564-11595); Tờ tin do Ty Tuyên truyền văn nghệ Thái Nguyên phát hành đưa tin về thắng lợi của bộ đội ta ở Điện Biên Phủ, năm 1954 (ký hiệu TL 14561/Gy11750)...

2. Nhóm các hiện vật thể khối như: Vải sơn, xường sản xuất Nguyễn Sơn Hà - Thái Nguyên năm 1948 đã dùng các nguyên liệu như dầu, nhựa cao su để sản xuất vải trang bị cho bộ đội trong thời kỳ kháng chiến chống Pháp (ký hiệu HV 248/V.63); Áo, quần của đoàn nghệ thuật dân doanh Quyết Tiến tỉnh Thái Nguyên đã lấy vải dù để may quần áo mặc khi biểu diễn văn nghệ phục vụ bộ đội và nhân dân trong kháng chiến chống Pháp (ký hiệu 1933/V.382); Búa của dân công dùng để sửa đường từ Bắc Sơn, Võ Nhai về Bờ Đậu - Thái Nguyên nối liền với các đường mới phục vụ cho chiến dịch Điện Biên Phủ, năm 1954 (ký hiệu 419/KL.165); Xe đạp thổ dân công Gia Bẫy, tỉnh Thái Nguyên sử dụng vận chuyển lương thực phục vụ chiến dịch Điện Biên Phủ năm 1954...

3. Nhóm các ảnh tư liệu về Chủ tịch Hồ Chí Minh, các đồng chí lãnh đạo của Đảng và các hoạt động chiến đấu, lao động... của nhân dân Thái Nguyên trong những năm kháng chiến chống Pháp như: Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Thác Dãn (Thái Nguyên), năm 1950 (ký hiệu 284/3-B5-c); Chủ tịch Hồ Chí Minh chụp ảnh lưu niệm với các đại biểu sau cuộc họp của Hội đồng Chính phủ kháng chiến tại Thái Nguyên, năm 1951 (ký hiệu 6748/1-H17-a1); Hội nghị Công thương của Liên khu Việt Bắc họp tại Thái Nguyên, năm 1952 (ký hiệu 12789/1-H22-k); Công nhân tỉnh Thái Nguyên ủng hộ cải cách ruộng đất trong kháng chiến (ký hiệu 7683-1/H22-k); Nhân dân huyện Đại Từ (Thái Nguyên) thi đua sửa đường, làm cầu để chuẩn bị cho tổng phản công trong thời kỳ kháng chiến chống Pháp (ký hiệu 2961/1-H24-a)...

Với những hiện vật, tài liệu, ảnh tư liệu về Thái Nguyên giai đoạn 1947 - 1954 đang lưu giữ ở Bảo tàng Lịch sử Quốc gia hiện nay là khá phong phú. Tuy nhiên, những hiện vật, tài liệu này vẫn chưa được thống kê, phân loại tiến tới xây dựng thành các sưu tập hiện vật để tiện cho việc nghiên cứu, khai thác. Các hiện vật, tài liệu trưng bày về cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược vẫn còn mang tính đơn lẻ, chủ yếu phản ánh những chiến thắng về mặt quân sự mà chưa phản ánh một cách toàn diện về các mặt đời sống xã hội, văn hoá... của nhân dân và bộ đội trong kháng chiến. Bên cạnh đó, với diện tích hiện nay dành cho nội dung trưng bày về cuộc kháng chiến chống Pháp

còn khá hạn chế, trước đây là hành lang tầng 2 của nhà trưng bày nên việc trưng bày các hiện vật thể khối lớn và mô hình thể hiện các địa điểm quan trọng ở ATK Thái Nguyên như: Lán ở, làm việc, hầm phòng tránh máy bay địch của Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Khuôn Tát; Lán ở của Chủ tịch Hồ Chí Minh và Thường vụ Trung ương Đảng đã họp và quyết định ở chiến dịch lịch sử Điện Biên Phủ tại Tín Keo... còn có những khó khăn nhất định. Các tủ, bục, giá, kệ, thiết bị trưng bày chưa phù hợp với hiện vật để tôn được giá trị của hiện vật. Ánh sáng, nhiệt độ, độ ẩm chưa đảm bảo an toàn cho hiện vật nhất là các hiện vật chất liệu hữu cơ như giấy, vải. Vì vậy, để khắc phục những hạn chế đó, trong thời gian tới Bảo tàng Lịch sử Quốc gia bên cạnh việc tập trung nghiên cứu, tư liệu hoá các sưu tập hiện vật, tư liệu về ATK Thái Nguyên đang lưu giữ tại kho cơ sở, sẽ tiếp tục nghiên cứu chỉnh lý nội dung, thiết kế mỹ thuật trưng bày phần kháng chiến chống Pháp trong đó có chủ đề ATK Thái Nguyên trong kháng chiến. Đồng thời tăng cường thông tin giới thiệu các hiện vật, tài liệu về ATK Thái Nguyên trên các phương tiện thông tin đại chúng và trang web của Bảo tàng Lịch sử Quốc gia để nhân dân và nhất là thế hệ trẻ có những hiểu biết đầy đủ và sâu sắc hơn về vai trò và tầm vóc lịch sử của ATK Việt Bắc trong đó có ATK Thái Nguyên trong cuộc kháng chiến trường kỳ và anh dũng của dân tộc, hiểu và tự hào hơn về vùng đất ATK lịch sử./.

=====

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Võ Nguyên Giáp 1977. *Những chặng đường lịch sử*, H-1977: 38.

STUDYING AND BRINGING INTO PLAY THE VALUES OF THE OBJECTS RELATING TO THE THÁI NGUYÊN SAFETY ZONE IN THE VIETNAM NATIONAL MUSEUM OF HISTORY

Phan Tuấn Dũng

At the beginning of the resistance against the French, the Thái Nguyên Safety Zone played a very important role, as an military and politic base. From there, President Hồ Chí Minh and the Communist Party proposed big plans and made many important decisions, preparing for several big campaigns in different periods, such as Biên Giới, Trung Du, Hoàng Hoa Thám, Hà Nam Ninh etc... Understanding the values of the collection stored in the Vietnam National Museum of History related to the Thái Nguyên Safety Zone, the museum has recently carried out examining and classifying all the related objects. According to this, the objects are divided into three groups. Group 1 includes important instructions, report and documents of the Communist Party. Group 2 includes items such as textile, clothes, hummers... Group 3 contains documentary pictures of President Hồ Chí Minh and other leaders, and of the working and fighting activities of Thái Nguyên people and soldiers...

The author thinks that this collection of 1947 - 1954 period is very abundant, but because of several reasons it has not been presented widely and completely. The author therefore proposes some directions for the task of bringing into play the historic values of this collection in the future.